

UVOD

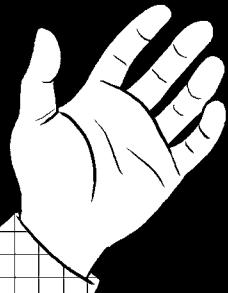
DAKLE,
CRTALI BISTE
STRIPOVE?

CRTALI BISTE STRIPOVE KOJE ĆE
ČITATELJI PAMTITI?

PRIČE
O KOJIMA ĆE
RAZMIŠLJATI SATIMA,
PA ČAK I DANIMA
NAKON ŠTO SU IH
PROČITALI?

STVARALI BISTE
STRIPOVE KOJI ĆE
ČITATELJA UVUĆI U
SVIJET PRIČE?

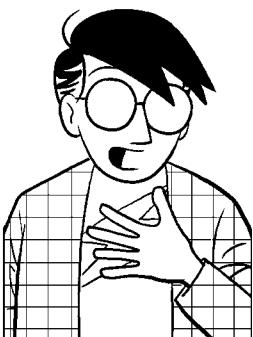
ČITATELJSKO ISKUSTVO
TAKO BESPRIJEKORNO DA SE
UOPĆE NE ČINI KAKO ČITATE,
VEĆ KAO DA STE UISTINU
TAMO?

NAPUĆENO LIKOVIMA
TOLIKO ŽIVIMA DA SE
DOIMAJU STVARNIMA
POPUT ČITATELJEVIH
PRIJATELJA I
OBITELJI?

PA I JA
BIH.

I BAŠ SAM ZATO NAPRAVIO
OVU KNJIGU. JER AKO MOGU DRUGE
NAUČITI KAKO NAPRAVITI
ODLIČAN STRIP ...

... ONDA
VALJDA ISTO
TAKO MOGU
NAUČITI I
SEBE.

* VIDI BIBLIOGRAFIJU.

DAKLE, ZBOG VAS, ALI I MENE,
JOŠ SAM SE JEDNOM "VRATIO CRTAČOJ
PLOČI" KAKO BIH OKUPIO SVE ŠTO ZNAM
O UMJEĆU PRIPOVIJEDANJA
CRTEŽOM ...

... TE POTOM OTKRIO
ONO ŠTO NE ZNAM, POPUNIO
RUPE U ZNANJU I SVE STAVIO
NA PAPIR.

RADI SE O TEMELJNIM
PRINCIPIMA STRIPOVSKOG
PRIPOVIJEDANJA ...

O KONCEPTIMA KOJI
ZADIRU DUBLJE OD
UBOĆAJENIH
PRIRUČNIKA.

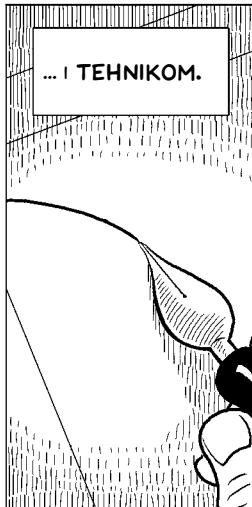
O PRINCIPIMA JASNOĆE
KOMUNIKACIJE, PRIMJERICE, TE
KAKO ONI VLADAJU RITMOM NAŠIH
PRIČA ...

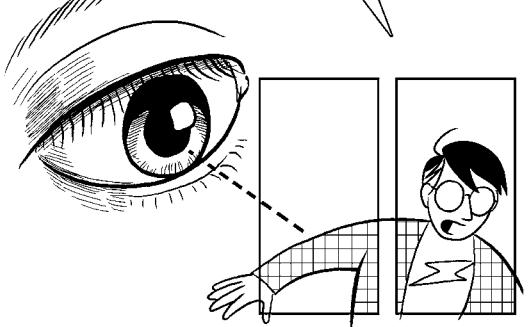
... KADROVIMA ...

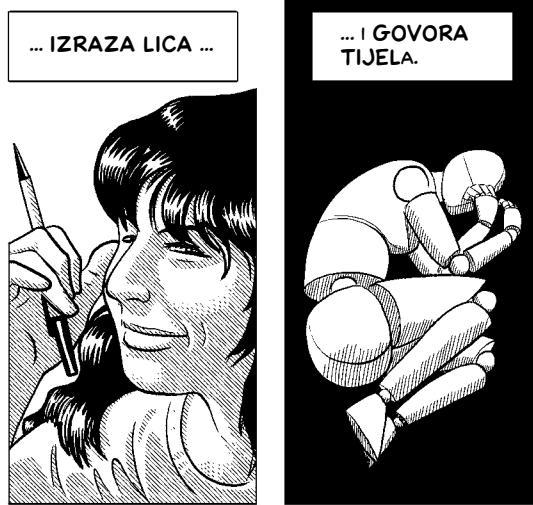
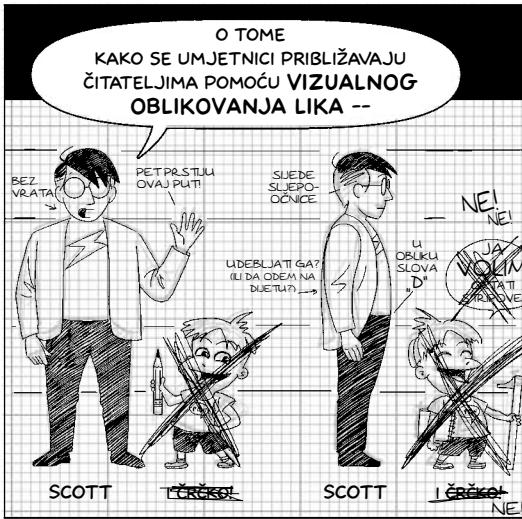

... I TEHNIKOM.

O VOĐENJU
ČITATELJEVA OKO IZ KADRA U KADAR,
TE UVJERAVANJEM ČITATELJEVA UMA DA
MARI ZA ONO ŠTO VIDI.

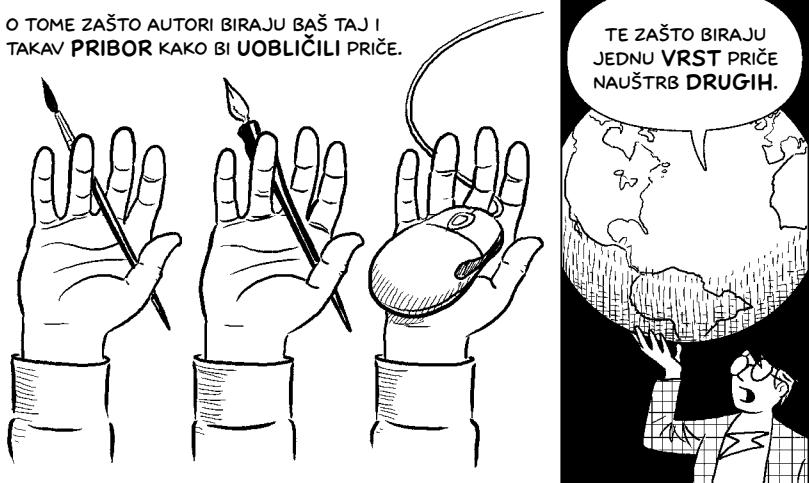

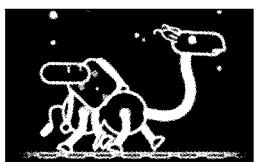

KAKO NA STRANICI STRIPA
... ALI I U ČITATELJEVOJ
MAŠTI ... GRADIMO ČITAVE
SVJETOVE.

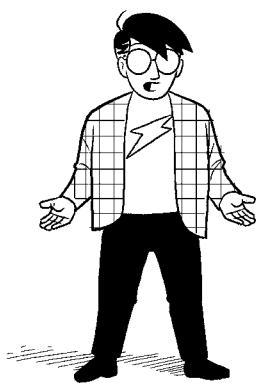
O TOME ZAŠTO AUTORI BIRAJU BAŠ TAJ I
TAKAV PRIBOR KAKO BI UOBLIČILI PRIČE.

BEZ OBZIRA
PRIVLAČE LI VAS
DNEVNE PASICE,
STRIP-ALBUMI ILI
STRIP ROMANI ...
BEZ OBZIRA VOLITE
LI JAPANSKI,
EUROPSKI,
SJEVERNO-
AMERIČKI ILI KOJI
DRUGI REGIONALNI
STIL ... BEZ OBZIRA
RADITE LI ZA TISAK,
INTERNET ILI
OBOJE ...

... MORAT ĆETE SE
SUOĆITI S TIM
PITANJIMA.

JA VAM NEĆU POKAZATI "PRAVILAN"
NAČIN CRTANJA ILI PISANJA ZATO ŠTO
TAKVO ŠTO NE POSTOJI.

U STRIPU
FUNKCIONIRA BILO
KOJI STIL, BILO KOJI
PRISTUP I BILO KOJI
PRIBOR, AKO JE VAMA
PRAVILAN.

ALI IZBOR VAM SE SUŽAVA ŽELITE LI DA VAŠI
STRIPPOVI U ČITATELJA IZAZOVU ODREĐENU
REAKCIJU. TAD VAM POJEDINE METODE
MOGU POMOĆI ...

... A NEKE DRUGE
ODMOĆI.

UKRATKO:
PRAVILA
NEMA.

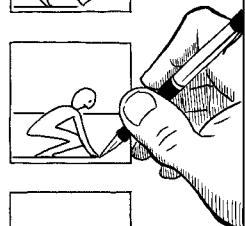
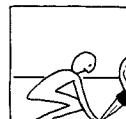
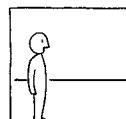

MOGUĆNOSTI KOJIMA ĆETE ISPUNITI
PRAZAN PAPIR PRAKTIČKI SU NEOGRANIČENE
... JEDNOM KAD BUDETE RAZUMJELI PRINCIPE
NA KOJIMA JE SAGRĐENO STRIPOVSKO
PRIPOVIJEDANJE.

**KAKO
CRTATI
STRIP**

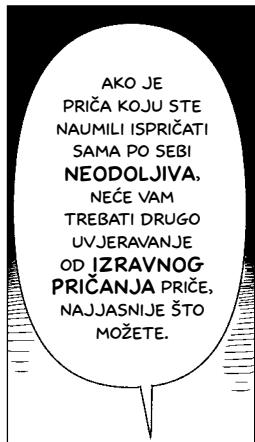

Prvo poglavje

Pisanje crtežom

O jasnoći, uvjerljivosti i intenzitetu

Noć bješe mračna i olujna...

IZBOR TRENUTKA

IZBOR KADRA

IZBOR CRTEŽA

IZBOR RIJEČI

IZBOR TIJEKA

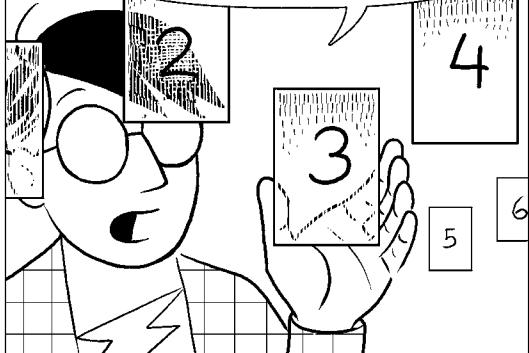
U TIH PET ARENA STVARATE RAZLIKU IZMEĐU JASNOG, UVJERLJIVOG PRIPOVIJEDANJA I ZBUNJUJUĆE ZBRKE.

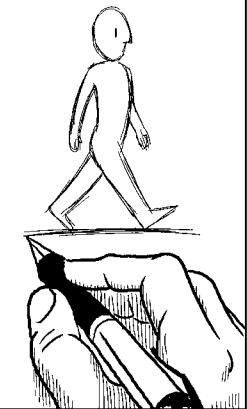
POČEVŠI OD PRVOG,
RAZMOTRIMO SVAKOGA OD NJIH,
TE KAKO SE MEĐUSOBNO
SLAŽU.

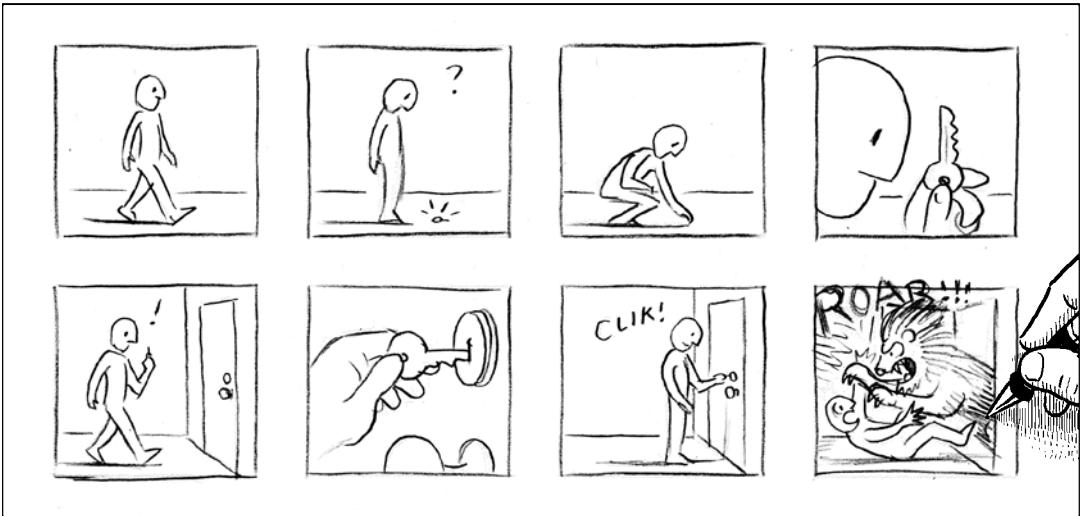
- IZBOR TRENUTKA**
- IZBOR KADRA**
- IZBOR CRTEŽA**
- IZBOR RIJEČI**
- IZBOR TIJELA**

TI SU RANI IZBORI GRUBA
FAZA PLANIRANJA U STRIPU, KAD
DOGAĐAJE U PRIĆI NAJPRIJE DIJELIMO
NA ČITLJIVE KOMADIĆE.

NIŠTA POSEBNO,
SAMO SKICA.

SVAKIM SE KADROM RADNJA SVE VIŠE ZAPLICE.

Čovjek hoda.

Pronalazi ključ
na tlu.

Uzima ga i dolazi
do zaključanih
vrata.

Otključava vrata.

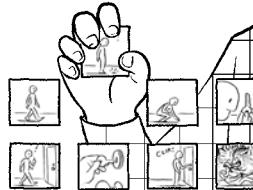
Gladni lav
skače na nj.

**U OVOM NAM JE SLUČAJU
TREBALO OSAM KADROVA
KAKO BISMO ISPRIČALI
PRIČU.**

**MAKNEMO
LI JEDAN,
PROMIJENILI smo
ZNAČENJE.**

**PRONAĐENI
KLJUČ ...**

... POSTAJE NANOVANO NAĐEN KLJUČ.

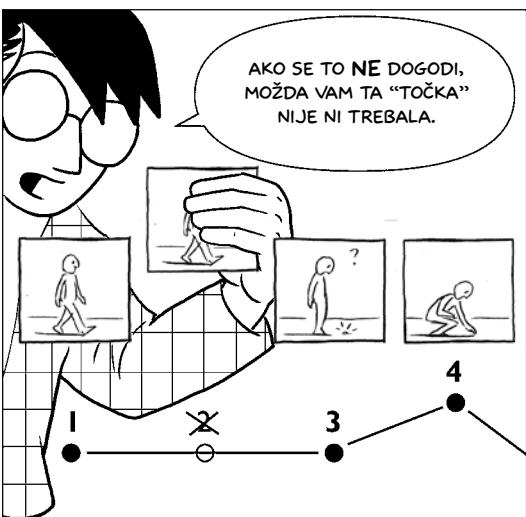
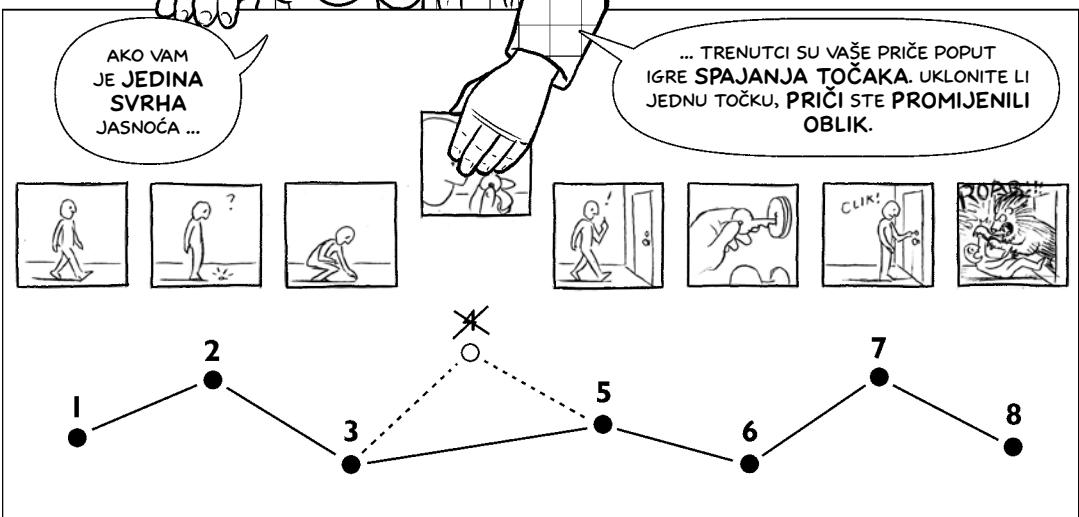

ILI KLJUČ ...

**... POSTAJE NEPOZNAT
PREDMET.**

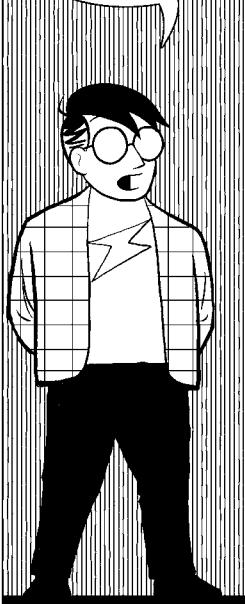

RAZMOTRITE
ŠTO ŽELITE OD
SVAKOG DJELO
PRIČE: ŽELITE LI
ODMAH SKOČITI
NA KLJUČNI
DOGAĐAJ?
ŽELITE LI PRIKOĆITI
I USREDO TOČITI
SE NA KRAĆE
TRENUTKE?
ŽELITE LI
POZORNOST
USMRJERITI NA
RAZGOVORE I
LICA?

OVISNO O
ODGOVORU,
UVIDJET ĆETE
DA SU ODREĐENE
VRSTE PRIJELAZA
IZMEĐU KADROVA
ZA PRIKAZIVANJE
ODREĐENIH
SITUACIJA
POGODNIE OD
DRUGIH.

PRIJELAZI KADRA
U KADAR DOLAZE U
ŠEST VARIJACIJA*:

TRENUTAK U TRENUTAK

JEDNA RADNJA PRIKAZANA SLJEDOM
TRENUTAKA.

RADNJA U RADNU

JEDAN SUBJEKT (OSOBA, OBJEKAT,
ITD.) PRIKAZAN SLJEDOM RADNJI.

SUBJEKT U SUBJEKT

SLIJED IZMJENIČNIH SUBJEKATA
UNUTAR JEDNE SCENE.

SCENA U SCENU

PRIJELAZI IZMEĐU ZNAČAJNIH PROSTORNIH
I/ILI VREMENSKIH UDALJENOSTI.

ASPEKT U ASPEKT

PRIJELAZI IZ JEDNOG ASPEKTA MJESTA,
IDEJE I/ILI UGOĐAJA U DRUGI.

NON SEQUITUR

SLIJED NAIZGLED BESMISLENIH I NEPOVEZANIH
CRTEŽA I/ILI RIJEČI.

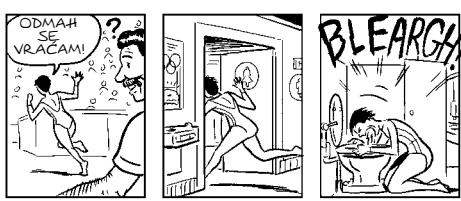

PRIJELAZI SU IZ TRENUTKA U TRENUTAK. PRIMJERICE, KORISNI ZA USPORAVANJE RADNJE, STVARANJE NAPETOSTI, BILJEŽENJE SITNIH PROMJENA I KREIRANJE FILMSKOG POKRETA NA STRANICI STRIPA.

2

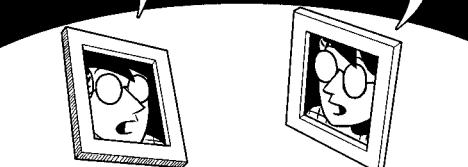
PRIJELAZI SU RADNJE U RADNJU VRLO UČINKOVITI. STRIPAŠ BIRA TEK JEDAN TRENUTAK RADNJE, TAKO DA SE SVAKIM NOVIM KADROM PRIČA SVE VIŠE ZAPLIČE, TE ODRŽAVA ŽUSTAR TEMPO.

3

PRIJELAZI IZ SUBJEKTA U SUBJEKT JEDNAKO SU UČINKOVITI U ZAPLITANJU RADNJE ...

... DOK ISTOVREMENO MIJENJAJU RAKURS NE BI LI PREMA POTREBI PREUSMJERAVALI POZORNOST ČITATELJA*.

4

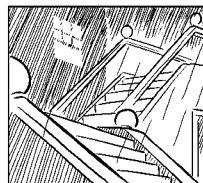
SKOKOVИ IZ SCENE U SCENU
 SAŽIMLJU PRIČУ NA PRIHVATLJIVU DULJINU,
 SVEJEDNAKO OBUHVАCAјUĆI ŠIROK RASPOН
 VREMENSKIH INTERVALA I LOKACIЈA. UVIDJET
 ĆЕTE DA MNOГO TOGA MOЖETE IREZATI,
 PROMOTRITE LI PODROBNO
 SVOJE PRIČE.

5

PONEKAD PRIPOVIJEDANJE
 TRAŽI DA NA TRENUТАK ZASTANЕMO U
 VРЕMENУ I PUSTIMO OKУ
 NEKA LUTA.

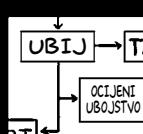
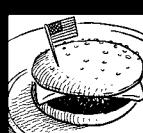
PRIJELAZI S ASPEKTA NA
ASPEKT SLУЂЕ БАШ ТОМЕ, ТЕ СЕ С
 USPJEХОМ PRIMJENJUJU U JAPАНУ -
 ODNEДAVNO I U SJEVERНОJ AMЕRICI
 - KAKO BI DOČARALI JAK OSЈЕЌАЈ
 MJESTA I UGOĐAJA.

6

NA KRAJU IMAMO PRIJELAZE NON
 SEQUITUR, KOJI SU, PREMDA NIMALO NE
 ZAPLIĆU RADNJУ ...

... ODIGRALI
 ZAMJETNU ULOGУ U
 EKСПЕРИМЕНТАЛНОМ
 STRIPУ, ПОВРЕМЕНО
 ПРУЖАјUĆI
 BESMISLENУ POАНТУ
 ИНАЧЕ RACIONALNIM
 PRIČAMA.

AKO VAM PRIČU UMNOGOME POKREĆE ZAPLET, UVIDJET ĆETE DA SU VAM MAHOM DOVOLJNI PRIJELAZI IZ RADNJE U RADNJU, S PONEKIM PRIJELAZOM SUBJEKTA U SUBJEKT ILI SCENE U SCENU.

TI PRIJELAZI OSVJETLJAVAJU ČINjenice neke scene: tko što čini, gdje i kako, te tako dalje.

2. RADNJA

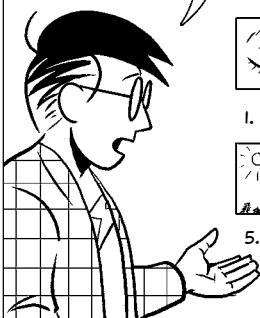
3. SUBJEKT

2. RADNJA

4. SCENA

S DRUGE STRANE, PRVI I PETI TIP PRIJELAZA RAZJAŠNAVJAVU PRIRODU NEKE RADNJE, IDEJE ILI UGOĐAJA, TE IZVRSNO FUNKCIIONIRaju U NIJANSIRANIJIM ILI PRIČAMA VOĐENIM EMOCIJAMA.

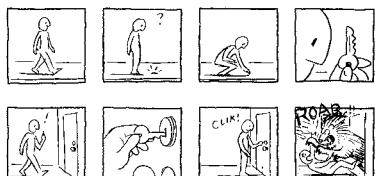
NO, KOJI GOD TRENUTAK IZABRALI, JASNO ĆETE PRIPOVIJEDATI SAMO AKO TEHNIKE BUDU DJELOVALE NENAMETLJIVO IZ DRUGOG PLANA, A SADRŽAJ DJELA VODIO GLAVNU RIJEČ.

I. TRENUTAK U TRENUTAK

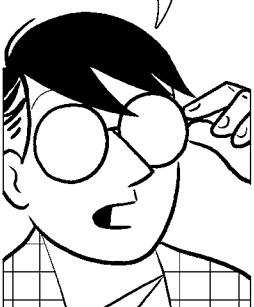

5. ASPEKT U ASPEKT

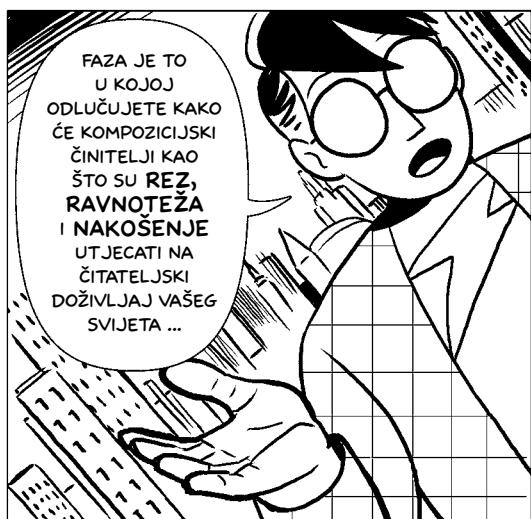
NARAVNO, ODABIR JE PRAVOG TRENUTKA TEK POČETAK.

JEDNOM KAD STE IZABRALI PRAVE TRENUTKE, ČITATELJIMA TREBATE POKAZATI ŠTO IM JE U ŽARIŠTU.

TAD JE PRESUDAN ODABIR PRAVOG POGLEDA NA TAJ TRENUTAK.

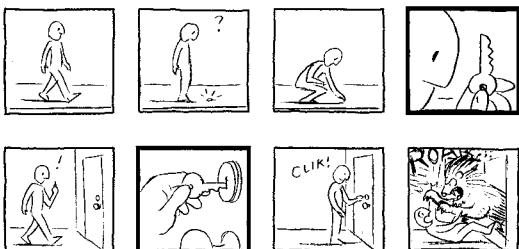

IZBOR JE TRENUTKA U NAŠEM IZVORNOM PRIMJERU BIO PRILIČNO JEDNOSTAVAN (ČISTA RADNJA U RADNJU) ...

... A JEDNAKO TAKO I IZBOR KADROVA.

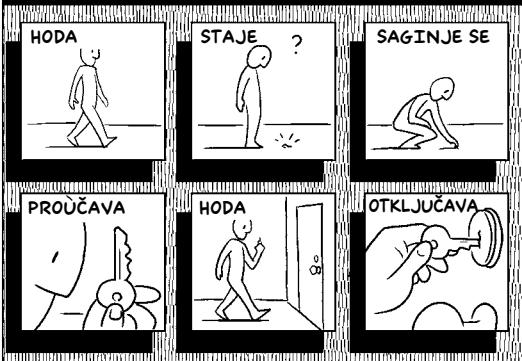
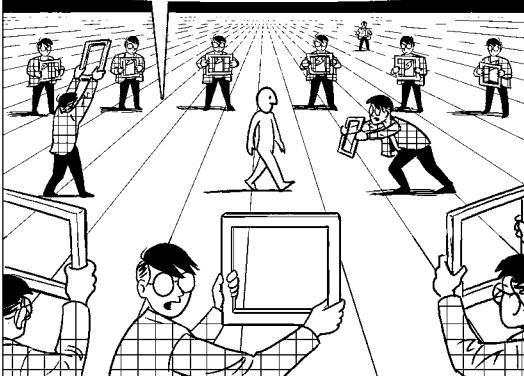
DVA OD OSAM KADROVA SADRŽE KRUPNI PLAN, KOJIM SE PRIKAZUJU VAŽNI DETALJI ...

... NO INAČE JE RADNJA PRIKAZANA FIKSIRANIM SREDNJIM PLANOM, TE FIKSIRANIM RAKURSOM.

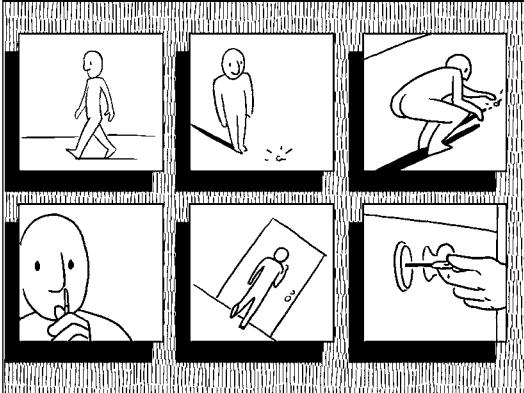
NAŠU SMO SKASKU MOGLI ISPRIČATI KORISTEĆI RAZLIČITE RAKURSE I UDALJENOSTI, ALI KAKO SE NAŠ POGLED NA RADNJU JEDVA MIJENJA ...

... ČITATELJA SE POTIČE DA POZORNOST OBRATI NA ONO ŠTO SE MIJENJA, A TO SU POLOŽAJ I DRŽANJE LIKA, TE NJEGOV NEPROMIJEHENI SMJER KRETANJA ...

... UMJESTO DA MU SE POZORNOST ODVLAČI BEZBROJnim i BESPOTREBNIM PROMJENAMA KADROVA NEVAŽnim po priču.

ČITATELJI VOLE PROMJENE I RAZNOLIKOST, STOGA JE PRILIČNO PRIMAMLJIVO ČESTO MIJENJATI RAKURSE. VAŽNO JE DA BUDETE SIGURNI DA PROMJENE U CRTEŽU ...

S TIME NA UMU, NEKE SCENE ZAHTIJEVaju UČESTALE PROMJENE KADRA, POPUT, RECIMO, NAIZMjeničnih RAKURA U PRIJELAZIMA SUBJEKTA U SUBJEKT KOJI PRIKazuju RAZGOVOR DVOJE LIKOVA.

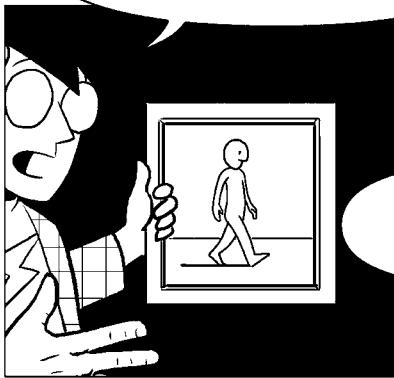
NEMA POTREBE DA SVAKI KADAR Bude U RAZINI OČIJU.

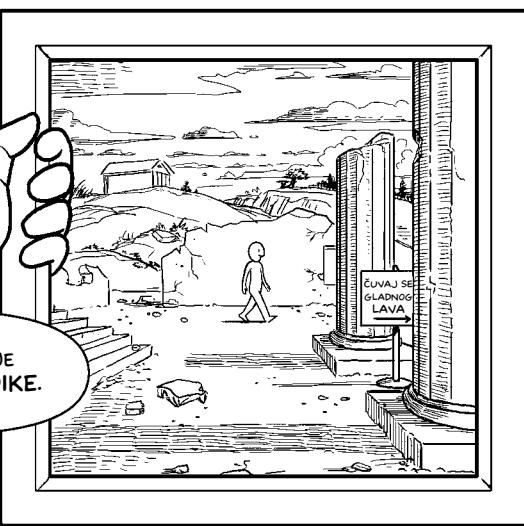
... DOK GORNJI RAKURS ČITATELJU PRUŽA INFORMACIJE O OKOŠU ...

KONCEPT POPUT "ČOVJEKA KOJI HODA" NE ZAHTIJEVA PREDALEKO ODMICANJE KADRA, NO ŽELITE LI DA ČITATELJ ZNA KUDA TAJ ČOVJEK HODA

... VRIJEDNO JE PROŠIRITI VIDIKE.

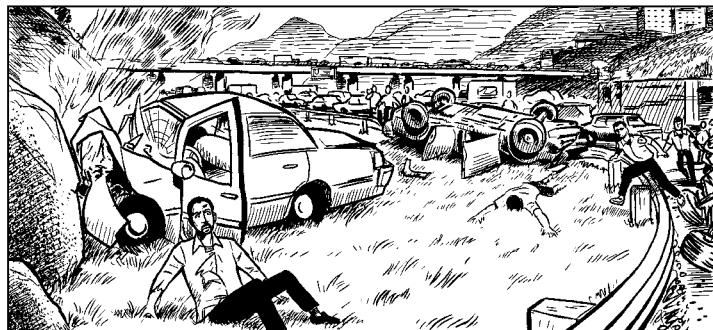
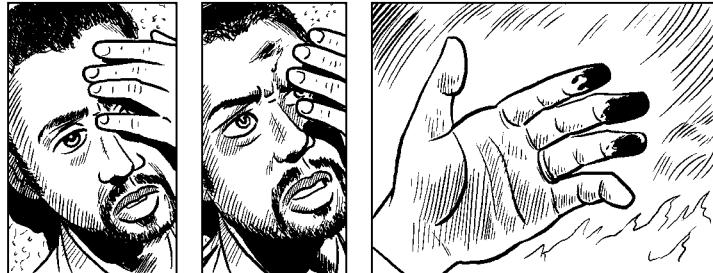
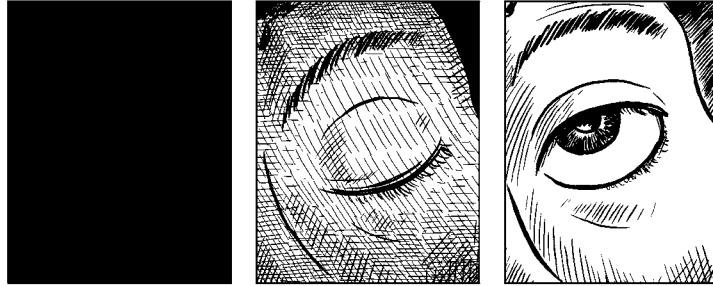
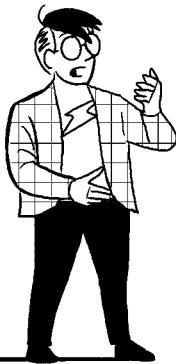
ČITATELJIMA JE TA OBAVIJEŠT POSEBNO POTREBNA KOD PRELASKA IZ SCENE U SCENU ...

... ODATLE I TRADICIJA UVODNOG KADRA: VELIKI KADAR ILI DVA, U TOTALU, NA POČETKU SVAKE NOVE SCENE, NAKON ČEGA OBICNO SLIJEDI KADROVI POJEDINAČNIH LIKOVA U SREDNJEM I KRUPNOM PLANU.

S DRUGE
STRANE, BUDUĆI
DA ČITATELJI
OČEKUJU I
ZAHTIJEVaju
ZNATI GDJE SE
NALAZE, LUKAV
PRIPOVJEDAČ MOŽE
ODLOŽITI UVODNI
KADAR KAKO BI
POVIŠIO NAPETOST
...

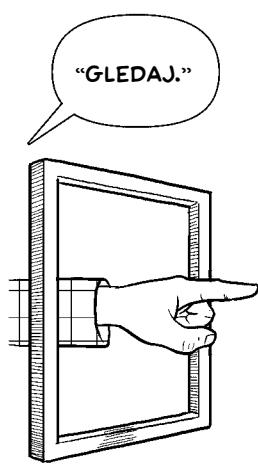
... ILI ODRAZIO
MISLI LIKA
PRIVREMENO
NESVJESNOG
SVOGA
OKRUŽENJA.

CRTANJE JE DETALJNIH UVODNIH KADROVA **NAPORNO**,
ALI ISPLATI SE TRUDA AKO ĆETE TAKO STVORITI SNAŽAN
OSJEĆAJ MJESTA U MAŠTI ČITATELJA.

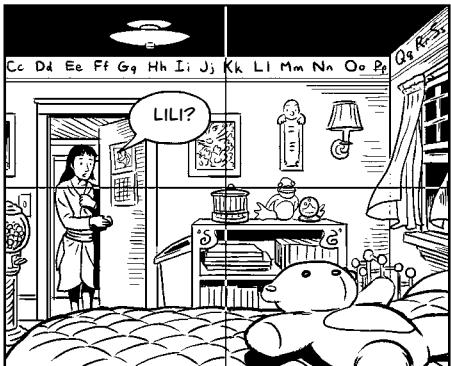
VIŠE O
OVJOJ TEMI U
ČETVRTOM
POGLAVLJU.

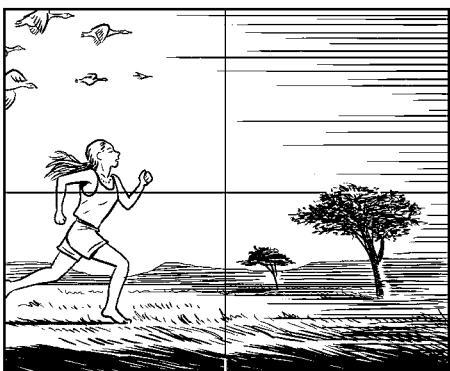

... TAJANSTVENU ODSUTNOST ...

... UDALJENOST KOJU TREBA PREVALITI ...

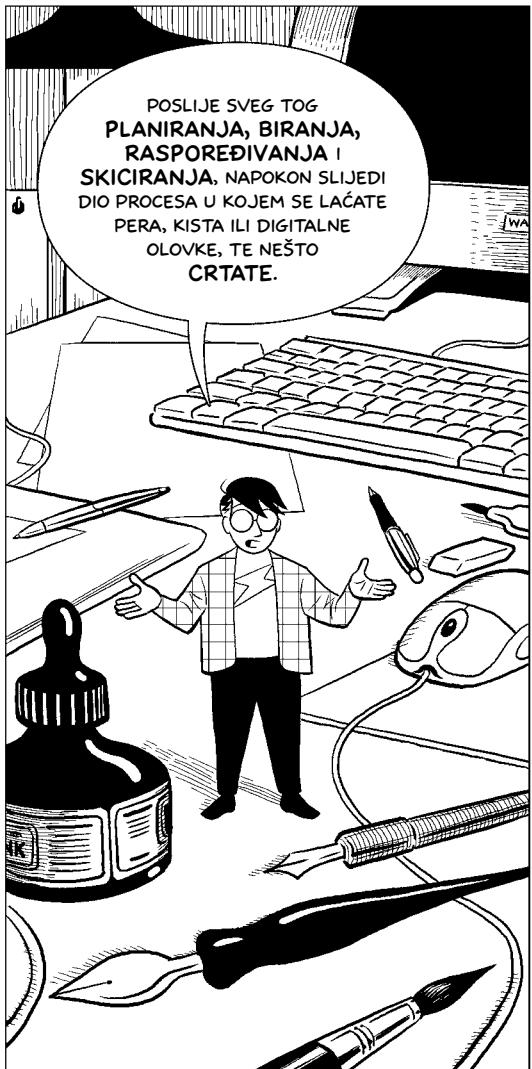

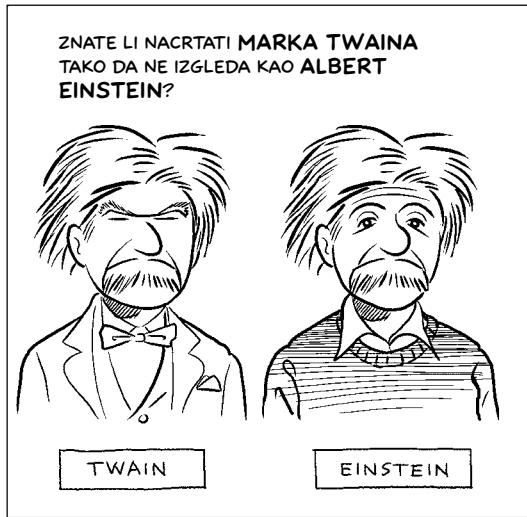
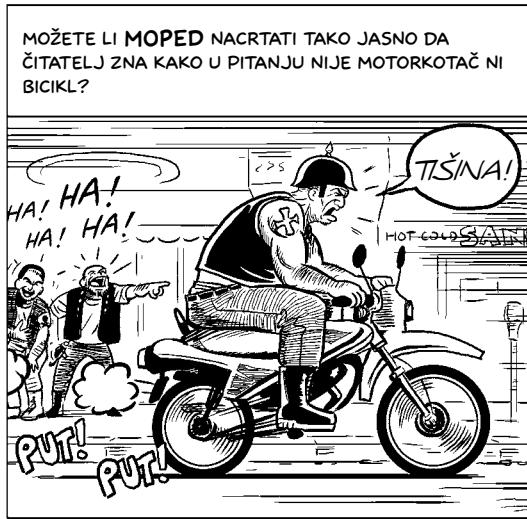
... ILI ONU VEĆ PREVALJENU ...

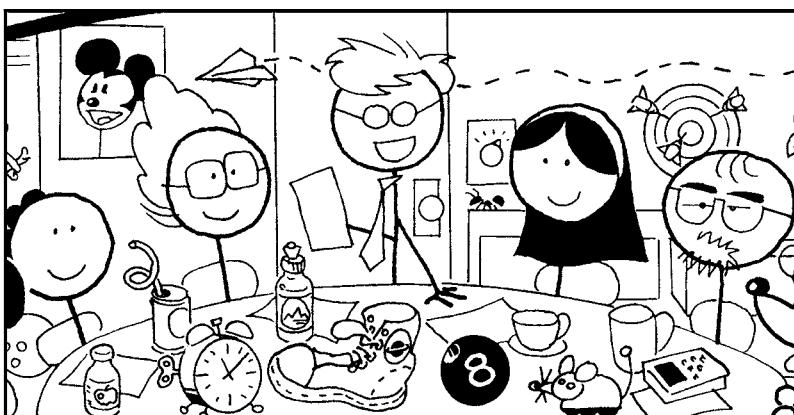
... KAO I OBJEKT POZORNOSTI KOJI SE U
KADRU NE VIDI.

ČAK I AKO RADITE MINIMALISTIČKIM STILOM POPUT ČIČA-GLİŠA MAJSTORA MATT FEAZELLA, CRTEŽI SVEJEDNO MOGU IMATI ČITAVO MNOŠTVO STVARNIH DETALJA.

ŠESTA SLIKA: CRTEŽ MATTA FEAZELLA (ZA INFORMACIJE O AUTORSKIM PRAVIMA VIDI STR. 258).

ČETVRTA SЛИKA: CRTEŽ JASONA LUTESA (ZA INFORMACIJE O AUTORSKIM PRAVIMA VIDI STR. 258).

DRŽANJE I POLOŽAJ TIJELA TE IZRAZ LICA LIKOVA - ČAK I AKO NIJEMO STOJE U POZADINI - ČITATELJU DAJU PREGRŠT INFORMACIJA O NJIHOVIM EMOCIJAMA I RAZMIŠLJANJIMA.

MAJUŠNI DETALJ NA CRTEŽU NAVJEŠTAVA BITAN RAZVOJ PRIČE.

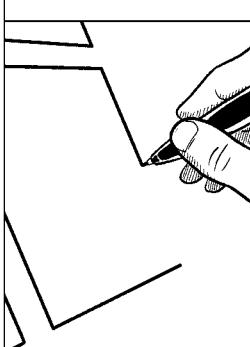
APSTRAKTNA, EKSPRESIONISTIČKA ILI SIMBOLIČKA SLIKA POJAČAVA PRIKAZ SNAŽNE EMOCIJE.

ESKREMAN STILSKI IZBOR NAGLAŠAVA UGOĐAJ CIJELE PRIČE.

KONAČNI JE TEST JASNOĆE STRIPOVSKOG CRTEŽA KOLIKO JASNO PRENOŠI OSNOVNU NAMJERU SVAKOG KADRA.

MOŽDA CRTATE KAO MICHELANGELO, ALI AKO STRIPOM NE ZNATE KOMUNIKIRATI, DŽABA SVE TO ...

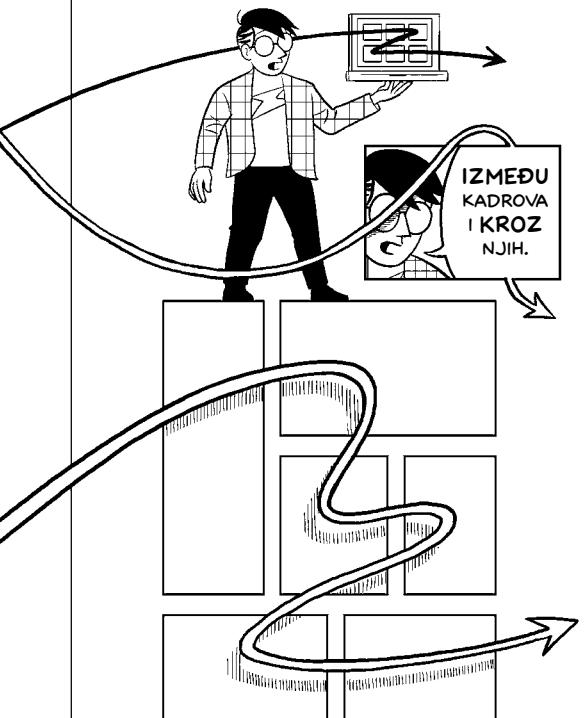
NAJVAŽNIJE JE PITANJE: HOĆE LI ČITATELJI RAZUMJETI PORUKU?

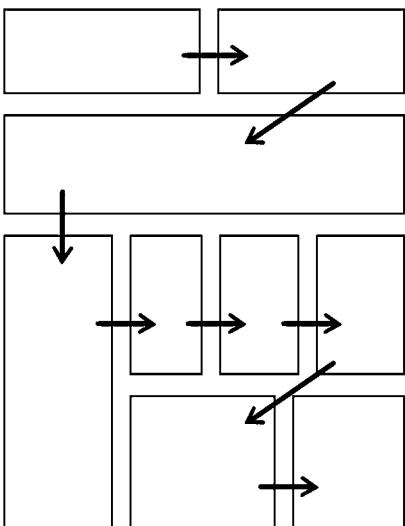

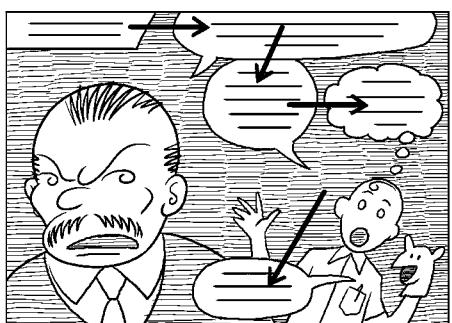
I NAPOSLJETKU, NAKON
ODABIRA PRAVIH TRENU TAKA, KADROVA,
CRTEŽA I RIJEČI, PREOSTAJE SAMO IZABRATI
TIJEK: KAKO ČITATELJE OD POČETKA DO
KRAJA VODITI KROZ
DJELO.

IZMEĐU SE KADROVA IZBOR TIJEKA
OSLANJA NA NEPISANO PRAVILA DA
SE SLIKE ČITAJU NAJPRIJE SLJEVA
NADESNO, A POTOM OD GORNJIH
PREMA DONJIMA* ...

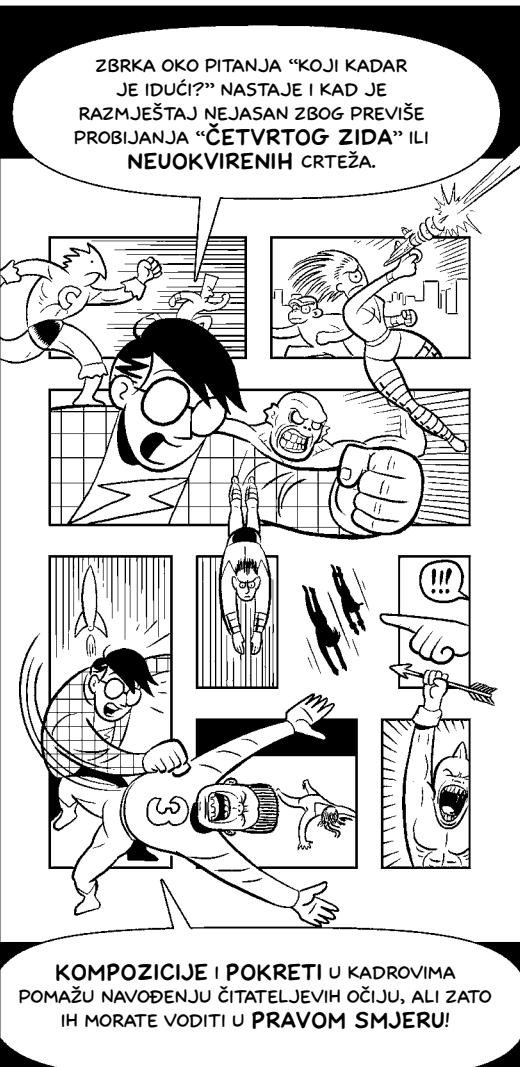
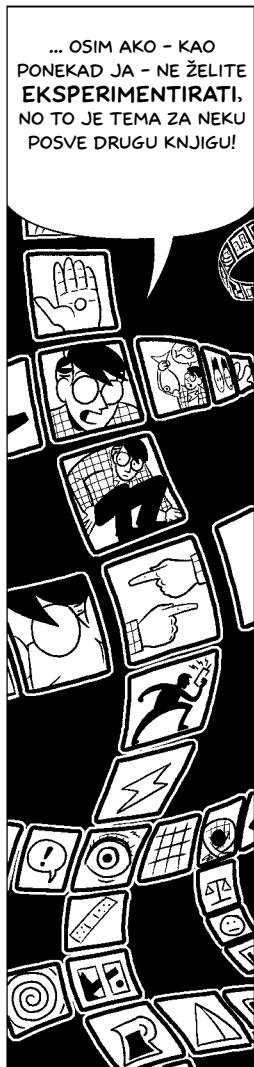
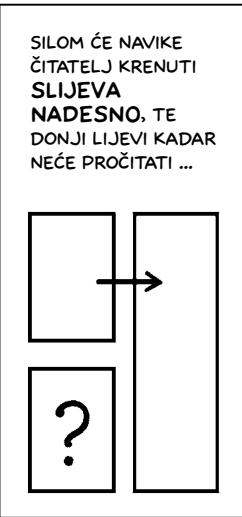

... TE DA ISTI PRINCIPI VRIJEDE I UNUTAR
KADROVA, ZA DIDASKALIJE I OBLAČIĆE.

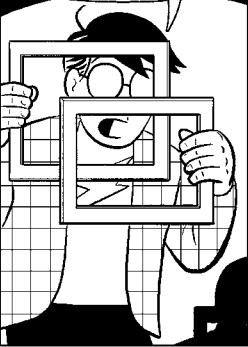
TAKOĐER SE PODRAZUMIJEVA KAKO
TREBA PAZITI NA SVAKI DIO KREATIVNOG
PROCESA KOJI TIJEKU MOŽE POMOĆI
... ILI MU ODMOĆI.

KOMPOZICIJE I POKRETI U KADROVIMA POMAŽU NAVOĐENJU ČITATELJEVIH OČIJU, ALI ZATO IH MORATE VODITI U PRAVOM SMJERU!

NA TIJEK ČITANJA
TAKOĐER UTJEĆE
I KAKO SE IZBOR
KADRA MIJENJA U
SVAKOM POJEDINOM
KADRU.

ROTIRAMO
LI PREČESTO RAKURS U
KADROVIMA, DOIMA SE DA
SU LIKOVI ZAMIJENILI
MJESTA, ŠTO STVARA
ZBRKU.

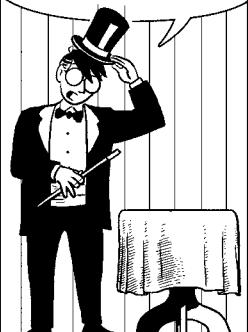

POKAŽITE SVOJ RAD U NASTAJANJU NEKOM
PRIJATELU KAKO BI TAKVE ZABUNE UOČILI VEĆ
DOK SKICIRATE ... ALI I JEDNOM KAD DJELO
ZAVRŠITE, NARAVNO.

IZBOROM TIJEKA KRČITE PUT ČITATELJIMA OD
ZAPREKA PREMA UGOĐNOM ČITATELJSKOM
ISKUSTVU.

SVE SLIKE NISU
JEDNAKE. ČITATELJI
SE USREDOTOČUJU
NA PODRUČJA
PROMJENE I ONA
VAŽNA ZA PRIČU ...

... TE ZANEMARUJU
POZADINE I
PONAVLJANE
ELEMENTE, KOJI IM
IZBLIJEDJE.

JESTE LI U
PRETHODNOM
KADRU GLEDALI
STOLNJAK?

NISAM NI
MISLIO.

ČITATELJA NE MOŽETE PRISILITI NEKA ČITA ODREĐENIM SLJEDOM, ALI S ISKUSTVOM ĆETE POUZDANO MOĆI PREDVIDJETI NA ŠTO ĆE ON ILI ONA OBРАТИTI POZORNOST - A ŠTO ĆE MU JE ODVRATITI - TE ĆETE TO ZNANJE UPOTRIJEBITI U SVOJU KORIST.

ČITATELJI SU LJUDI,
BAŠ POPUT VAS
I MENE, I SVI MI
INFORMACIJE
RAZVRSTAVAMO
JEDNAKO.

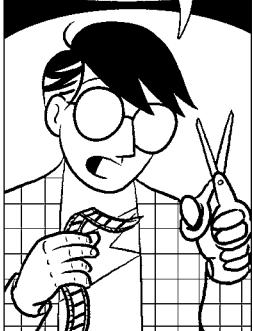
NAŠIH PET ČULA SVAKODNEVNO PRIMA GOLEMU KOLIČINU
INFORMACIJA, NO MI IPAK IZ KAOSA BRZO ODVAJAMO ONO ŠTO JE
BITNO, TE NA TO USMJERAVAMO POZORNOST.

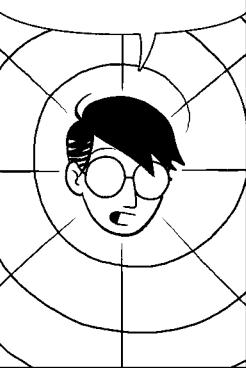
I NA KRAJU SE
DANA SJЕĆAMO
UPRAVO TOG
TIJEKA IZABRANIH
TRENUTAKA ...

... DOK SVE
OSTALE UTISKE
ODBACUJEMO U
MONTAŽI.

U STRIPU SE MNOGO TOG
"REZANJA" MOŽE OBAVITI UNAPRIJED NE
BISTE LI BILI SIGURNI DA JE TIJEK SLIKU KOJEGA
ČITATELJI PRATE BAŠ ONAJ KOJEG VI ŽELITE,
U SLJEDU KOJI NAJBOLJE SLUŽI CILJEVIMA
PRIPOVIJEDANJA.

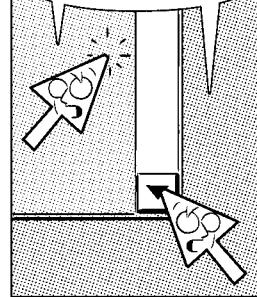
INTERNETSKI JE STRIP TIJEKU OTKRIJE NOVE MOGUĆNOSTI ... ALI I POTENCIJALNE ZAPREKE.

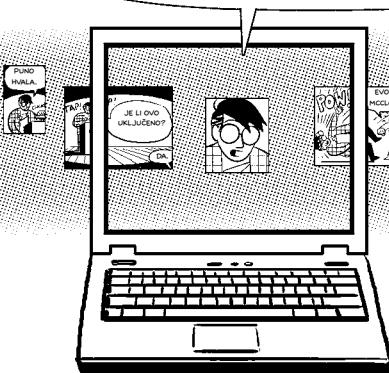
DNEVNE PASICE I STRANICE STRIPA KOJE STANU NA ČITAV ZASLON TEKU UMGOGOME KAO I ROĐACI IM OD PAPIRA I TINTE, TAKO DA PROCES ČITANJA TEĆE PRILIČNO INTUITIVNO.

NO MNOGI VIŠESTRANIČNI INTERNETSKI STRIPOVI ČITATELJA VADE IZ PRIĆE, STALNO GA SILEĆI DA STRANICU OTVORI, PA DA NA NJU KLIKNE I ZATVORI JE, TE OPET OTVORI IDUĆU.

NEKI NOVI EKSPERIMENTALNI FORMATI POZORNOST ODVRAĆAJU KAO TAKVI, ALI I NJIH SE ČITATI MOŽE PRILIČNO TEĆNO RABI LI SE SAMO JEDAN ALAT, KAO ŠTO JE STRELICA.

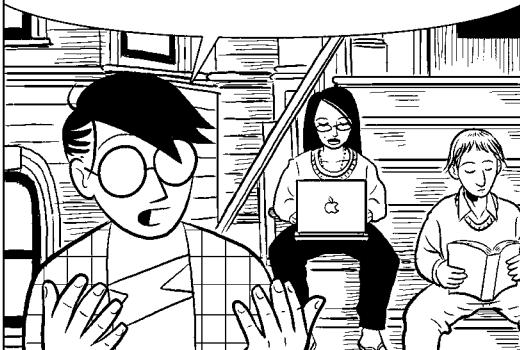
BEZ OBZIRA NA OBLIK, DOKLE GOD JE ČITANJE VAŠEG STRIPA JEDNOSTAVNO I INTUITIVNO, ČITATELJ NEĆE UOČITI DA ČITA ...

OVIME ĆEMO SE DETALJNIJE POZABAVITI U PETOM POGLAVLJU, TE NJEGOVOM MREŽNOM NASTAVKU, "PETOM I POL POGLAVLJU".

ZASAD, MEĐUTIM, RADILI ZA TISAK, INTERNET ILI OBA MEDIJA, ZAPAMTITE: POBOLJŠANI TIJEK ČITATELJU POMAŽE DA LAKŠE UĐE U SVIJET PRIĆE I NJOME PROĐE OD POČETKA DO KRAJA, BEZ DA GA STVARNOST U TOME SPRIJEĆI.

UČINITE LI TO, NAGLASAK ĆE PRIPOVJEDANJA BITI NA "PRIĆI", A NE NA "KAZIVANJU".

OVIH JE PET VRSTA
IZBORA SVE ŠTO SE OD
KOMUNIKACIJE STRIPOM
TRAŽI ...

JASNOĆA

... A JASNA KOMUNIKACIJA
PODRAZUMIJEVA DA JE KRAJNJI
CILJ RAZUMIJEVANJE
U ČITATELJA.

IZBOR TRENUTKA

CILJEVI:

"SPAJANJE
TOČAKA", PRIKA-
ZIVANJE BITNIH
TRENUTAKA,
IZREZIVANJE
NEBITNIH.

POMAGALA:

ŠEST VRSTA
PRIJELAZA:
TRENUTAK U
TRENUTAK
RADNJA U RADNJU
SUBJEKT U
SUBJEKT
SCENA U SCENU
ASPEKT U ASPEKT
NON SEQUITUR

MINIMALAN BROJ
KADROVA ZBOG
UČINKOVITOSTI,
ILI DODAVANJE
KADROVA RADI
NAGLAŠAVANJA.
OBILJEŽJE TRE-
NUTKA, UGOĐAJA
ILI IDEJA.

IZBOR KADRA

CILJEVI:

ČITATELJU
POKAZATI ONO ŠTO
TREBA VIDJETI,
DOČARATI OSJEĆAJ
MJESTA, POLOŽAJA
I ŽARIŠTA.

POMAGALA:

VELIČINA I OBLIK
KADRA.
IZBOR RAKURSA
"KAMERE",
UDALJENOSTI,
VISINE,
RAVNOSTEŽE,
TE SREDIŠTA.

"UVODNI KADAR".
OTKRIVANJE I
ZADRŽAVANJE
INFORMACIJA.
USMJEVARANJE
ŽARIŠTA ČITA-
TELJVE
POZORNOSTI.

IZBOR CRTEŽA

CILJEVI:

BRZO I JASNO
EVOCIRANJE
IZGLEDA LIKOVA,
OBJEKATA, OKOLINA
I SIMBOLA.

POMAGALA:

SVAKO UMJETNIČKO
I GRAFIČKO
SREDSTVO IKAD
IZUMLJENO.
SLIČNOST,
SPECIFIČNOST,
IZRAS LICA, GOVOR
TIJELA I PRIRODA.

STILISTIČKA
I IZRAŽAJNA
SREDSTVA KOJA
UTJEĆU NA UGOĐAJ
I EMOCIJE.

IZBOR RIJEČI

CILJEVI:

JASNO I UVJERLJIVO
KOMUNICIROMANJE
IDEJA, GLASOVA
I ZVUKOVA U
BESPREJKORNOJ
KOMBINACIJI S
CRTEŽOM.

POMAGALA:

SVAKO KNJIŽEVNO
I JEZIKOSLOVNO
SREDSTVO IKAD
IZUMLJENO.
OPSEG,
SPECIFIČNOST,
LJUDSKI GLAS,
APSTRAKTNI
KONCEPTI,
EVOCIRANJE OSTALIH
ČULA.
OBLAČIĆI, ZVUČNI
EFEKTI, TE
INTEGRACIJA RIJEČI I
CRTEŽA*.

IZBOR TIJEKA

CILJEVI:

VOĐENJE ČITATELJA
KROZ KADROVE
I IZMEĐU NJIH,
STVARANJE
NESVJESNOG,
INTUITIVNOG
ČITATELJSKOG
ISKUSTVA.

POMAGALA:

RAZMJЕŠTAJ
KADROVA NA
STRANICI ILI
ZASLONU, TE
RAZMJЕŠTAJ
ELEMENTA UNutar
KADROVA.

VOĐENJE OKA
ČITATELJSKIM
OEĆIKANJEM I
SADRŽAJEM.

ZAJEDNIČKA
UPORABA
TRENUTKA, KADRA,
SLIKE I RIJEČI.

ODOVNI "KORACI" KOJE TREBA PODUZETI
U NEKOM PREDODREĐENOM SLIJEDU.

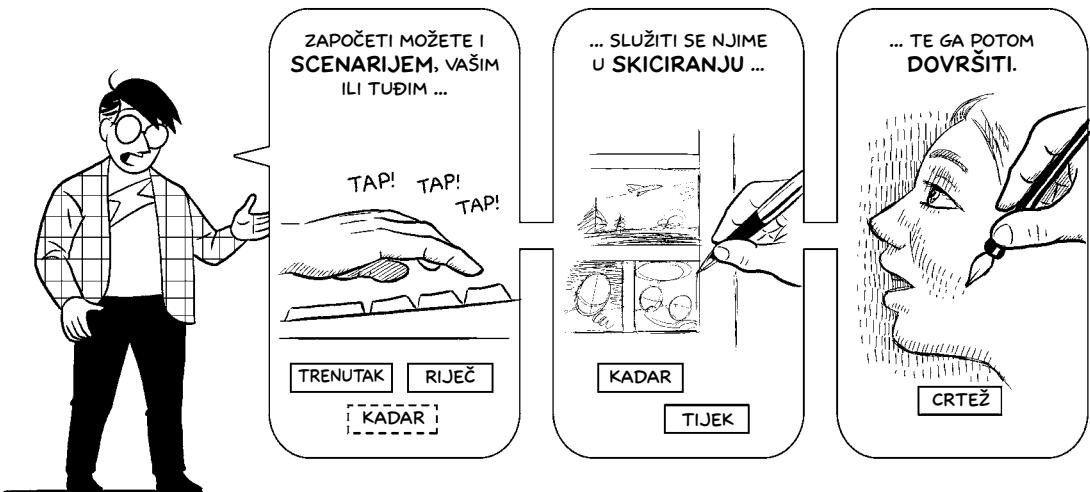
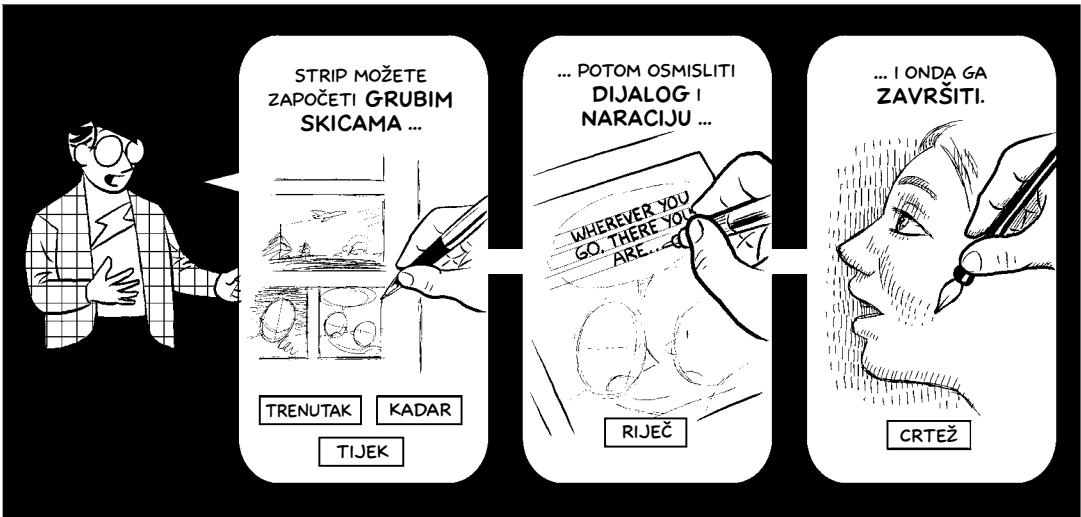
VEĆINA
STRIPAŠA VEĆ
PREMA POTREBI
ŽONGLIRA SA SVIH
PET.

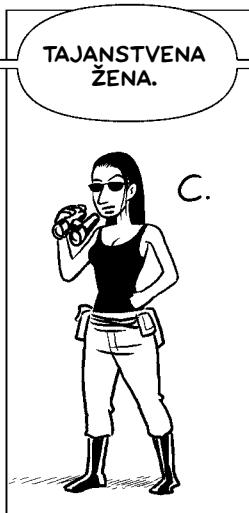
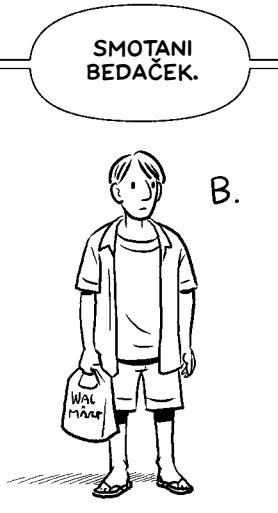
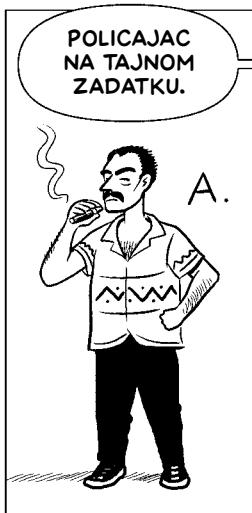
ODLUKE VEZANE UZ TRENUTAK, KADAR I TIJEK
OBičNO SE DONOSE U FAZI PLANIRANJA STRIPIA,
DOK SE O CRTEŽU I RIJEČI UGLAVNOM ODLUČUJE
SVE DO ZAVRŠNOG POTEZA ...

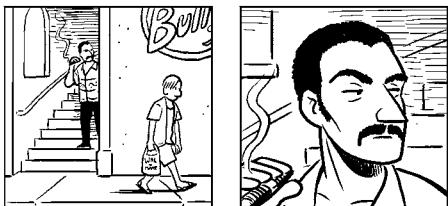
... ALI UVIDJET
ĆETE DA SU IZBORI
PRILAGOĐENI BILO
KOJOJ METODI
RADA.

*VIDI TREĆE POGLAVLJE: "MOĆ RIJEČI", ZA VIŠE O RAZLIČITIM VRSTAMA
INTEGRACIJE RIJEČI I CRTEŽA, TE OSTALIM TEHNIKAMA VEZANIM UZ IZBOR
RIJEČI.

NJIHOVU PRIČU ZAPOČIJEMO VELIKIM UVODNIM KADROM KOJIM POKAZUJEMO GDJE SE RADNJA ODVIJA, TE POTOM **SREDNJIM PLANOM** UVEDEM LIKOVE A I B, TE PRIKAŽEMO LIK A U KRUPNOM PLANU.

TRI TRENUTKA ZA TRI POGODNA KADRA
U ISTOJ SCENI.

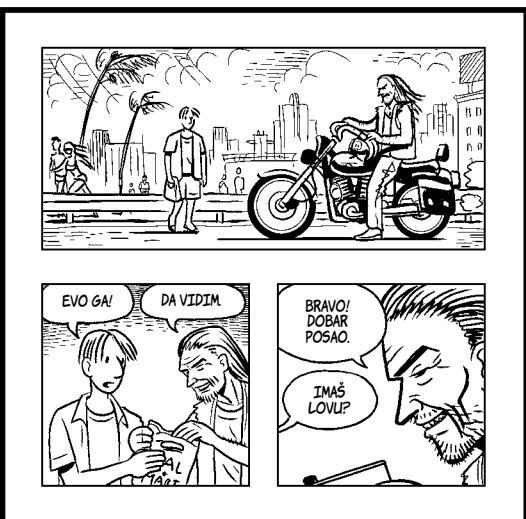
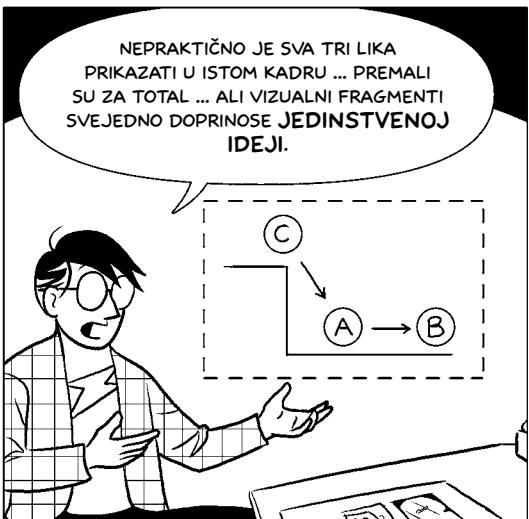
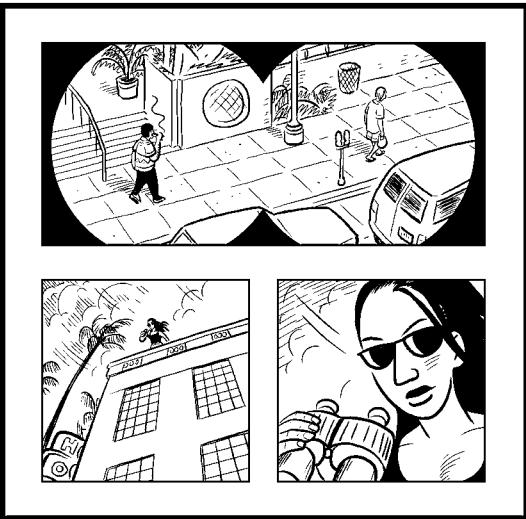

NIŠTA SPEKTAKLARNO ŠTO SE TIČE CRTEŽA.
TEK NEKOLIKO PREPOZNATLJIVIH DETALJA, ALI
NAŠ JE IZBOR CRTEŽA BAREM SPECIFIČAN.
ZNAMO DA SMO U GRADU NALIK NA MIAMI;
ZNAMO DA JE LIK A OZBILJNA FACA.

KAKO A POČINJE PRATITI B, OPATITE DA SU OBOJICA UNUTAR KADRA PRIKAZANI TAKO DA SU IM RELATIVNE POZICIJE STALNE. TAKOĐER, UNATOČ PROMJENI RAKURSA, OBOJICA ZADRŽAVAJU TIJEK SLJEVA NADESNO, PRATEĆI UBOIČAJENI SMJER ČITANJA.

IDUĆA SU DVA TRENUTKA KADRIRANA **BLIZU**
JEDAN DRUGOME, TAKO DA NE VIDIMO ŠTO SE
I ZA KOLIKO TOČNO PREPRODAJE, A NI RIJEČI
NISU VRLO ODREĐENE, IZBOR NAM **KADRA** I IZBOR
RIJEČI USKRAĆUJU
INFORMACIJU!

ZBOG NAMJERNOG MANJKA
INFORMACIJA,ZNAMO SAMO ONOLIKO KOLIKO
ZNA LIK A. ZAPRAVO, DRUGI JE KADAR PRIKAZAN
IZ TOČKE MOTRIŠTA LIKA A, TAKO DA JE
NJEGOVO OTKRIĆE KAO NAŠE OSOBNO.

ČIM NA SCENU STUPE RIJEČI, SAMI CRTEŽI VIŠE
NE MOGU ISPRIČATI ČITAVU PRIČU.

BEZ
"POLICIJA!" NA
PRIMJER, MOGLA
VAM JE PROMAĆI
ZNAČKA, TE BISTE
PREPOSTAVILI
KAKO JE LIK A
LOPOV.

OPAZITE, TAKOĐER, KAKO SU MNOGI IZBORI
RADNJE U RADNJU KOMPONIRANI ZA
TIJEK SLJEVA NADESNO, NOSEĆI NAS
NAPRIJED.

IPAK, KADA LIK A
GLAVU OKRENE
SUPROTNO
TIJEKU, PRIČA
ZASTAJE,
A RADNJA SE
USPORAVA.

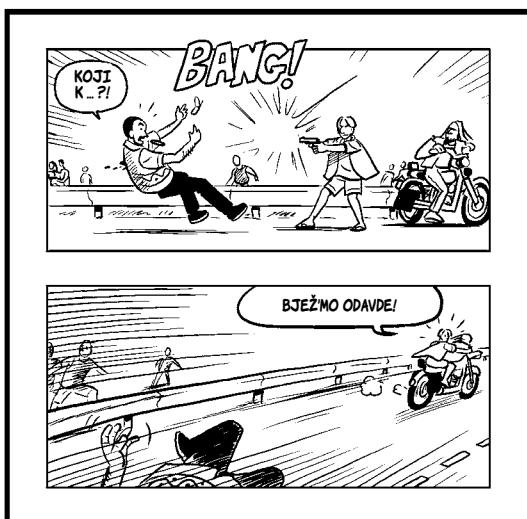

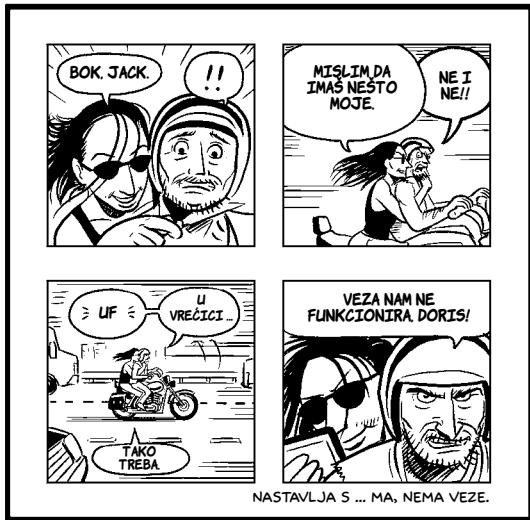
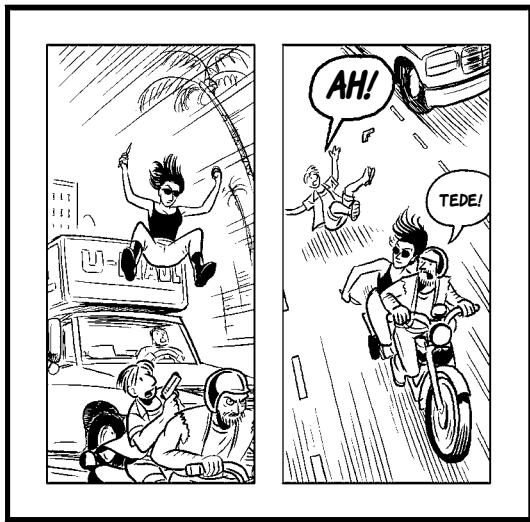
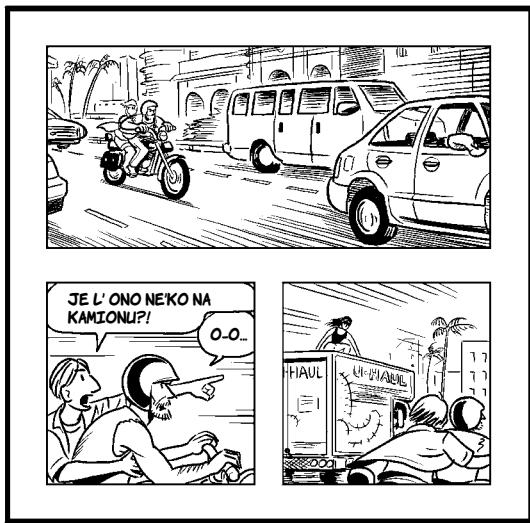

OVDJE TAKOĐER VIDIMO KAKO RIJEČI I CRTEŽ
DJELUJU NA RAZLIČITIM RAZINAMA: JEDNA
NAM PRENOŠI DIJALOG KOJEG ČUJU SVI; DRUGA
OTKRIVA INFORMACIJU (IZNOS NOVCA) POZNATU
TEK NEKIMA.

OTKRIVAJUĆI ČITATELJU "TAJNU", ON ILI ONA ZBOG
NAŠEG IZBORA KADRA I CRTEŽA POSTAJU
SUDIONICI.

*OCITO POSTOJI RAZLIKA IZMEĐU DOBROG PРИПОВЈЕДАЊА I DOBRE PRIČE. JA NUDIM PRIMJER SAMO PRVOG.

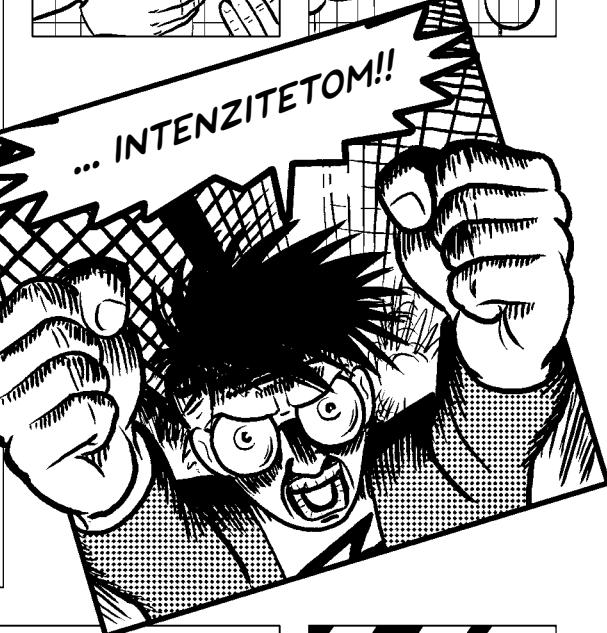
OPAZITE KAKO SE KADROVI VIZUALNO NE ODLIKUJU NEOBICIĆIM RAKURSOMILI ZAPANJUJUĆIM PRIZORIMA. MIRNE DUŠE MOŽEMO USTVRDITI KAKO JE DRAMATIČNOST CRTEŽA "NISKA"ILI "UMJERENA".

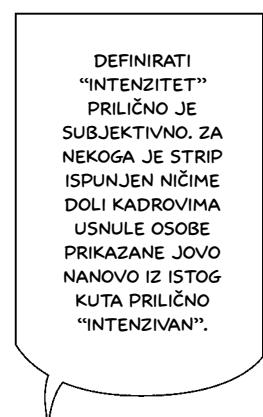
DRUGIM RIJEĆIMA, IZBORI SU TRENUTKA, KADRA, LINIJE I TIJEKA U NAŠEM PRIMJERU VOĐENI JASNOĆOM ...

... INTENZITETOM!!

DEFINIRATI "INTENZITET" PRILIČNO JE SUBJEKTIVNO. ZA NEKOGA JE STRIP ISPUNJEN NIČIME DOLI KADROVIMA USNULE OSOBE PRIKAZANE JOVO NANOVOD IZ ISTOG KUTA PRILIČNO "INTENZIVAN".

ALI ZASAD ĆEMO POJAM RABITI ZA ONE VIZUALNE TEHNIKE KOJE PRIDODAJU KONTRASTU, DINAMIČNOSTI, GRAFIČKOM UZBUĐENJU I OSJEĆAJU NAPETOSTI U KADRU.

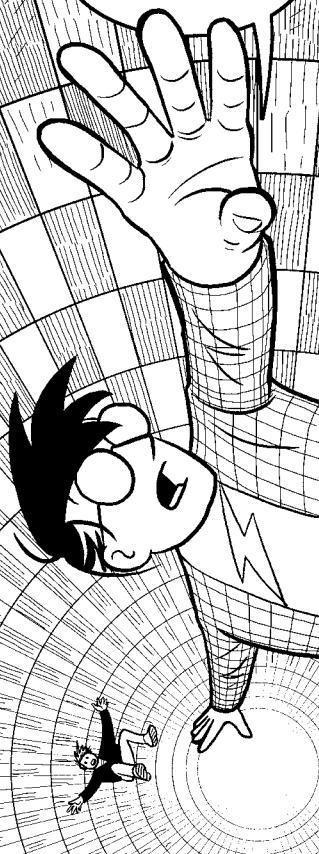
ZA TEHNIKE KAO ŠTO SU...

**NAZNAKE
EKSTREMNE DUBINE.**
OSJEĆAJ VELIKIH
UDALJENOSTI,
KRAJNJIH BLIZINA I
KONTRASTA MEĐU
NJIMA.

DIVLJE
VARIJACIJE
VELIČINE
I OBЛИKA
KADRA.

GRAFIČKI KONTRAST.
ODVAŽNO SUPOSTAVLJANJE
BOJE, OBЛИKA I JARKOSTI.

PRETJERANE POZE I GRIMASE.

VIRTUOZNE
CRTАČKE
TEHNIKE.

PROBIJANJA ČETVRTOG ZIDA. LIKOVI I
OBJEKTI KOJI LOME ILI NEMaju OKVIR.

DIAGONALE, NAKOŠENI
PREDMETI I RAKURSI ...

I TAKO
DALJE. MA,
SHVATILI
STE.

S OBZIROM KAKO SAM
IH OVDJE NACRTAO,
TE SU VAS KVALITETE
MOGLE PODSJEĆITI
NA POJEDINE
ŽANROVE STRIPA.

POSEBNO ONE S UČESTALIM UDARANJIMA,
KRVARENJIMA, SUDARIMA,
EKSPLOZIJAMA I LJUDIMA KOJI REDOVNO VIČU
“O, BOŽE, NE!”.

NO PREMDA
“PRETJERANE POZE
I IZRAŽAJI” ...

... ILI “VIRTUOZNE CRTAČKE TEHNIKE” DRUGIH
ŽANROVA MOGU DOČARATI DRUKČIJE
OSOBINE ...

... OSNOVNI JE UČINAK TAKVIH
TEHNIKA ISTI: DA ČITATELJA STRIP
PRIVUKU I/ILI GA UZBUDE, OD
TRENUTKA KAD STRIP OTVORE ILI GA
UČITAJU U INTERNETSKI
PRETRAŽIVAČ.

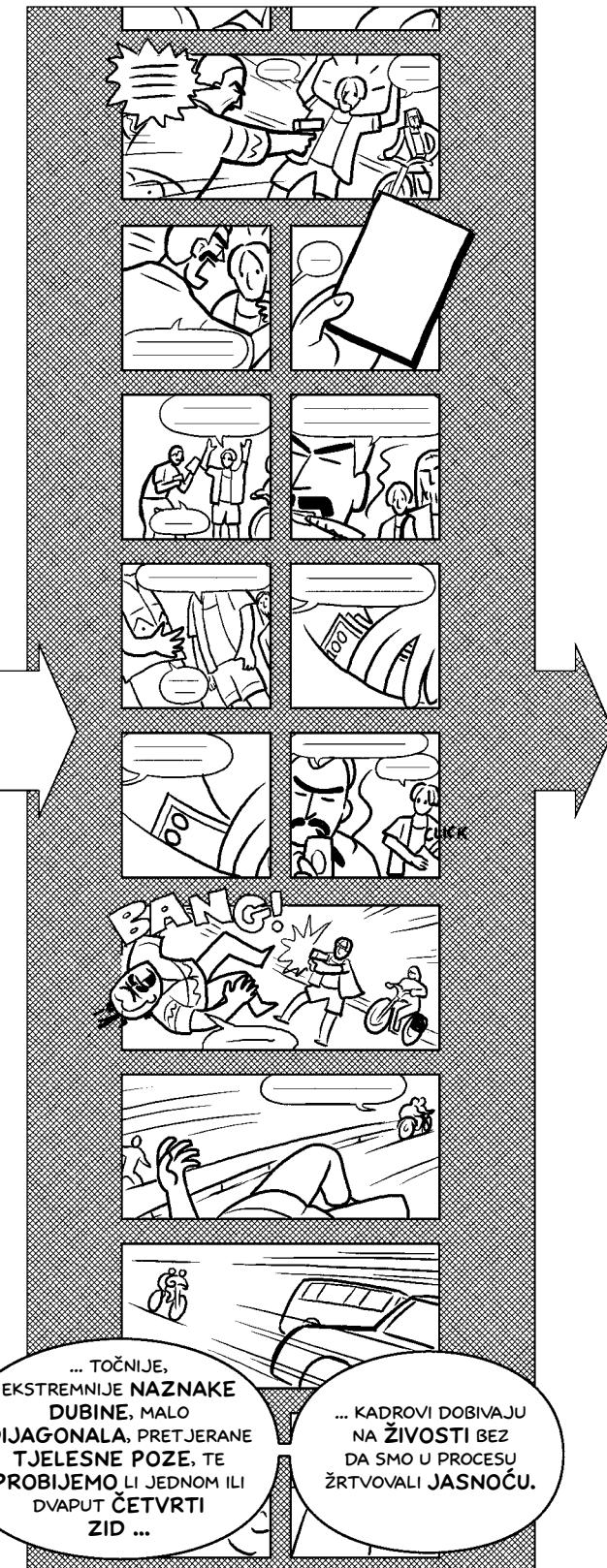
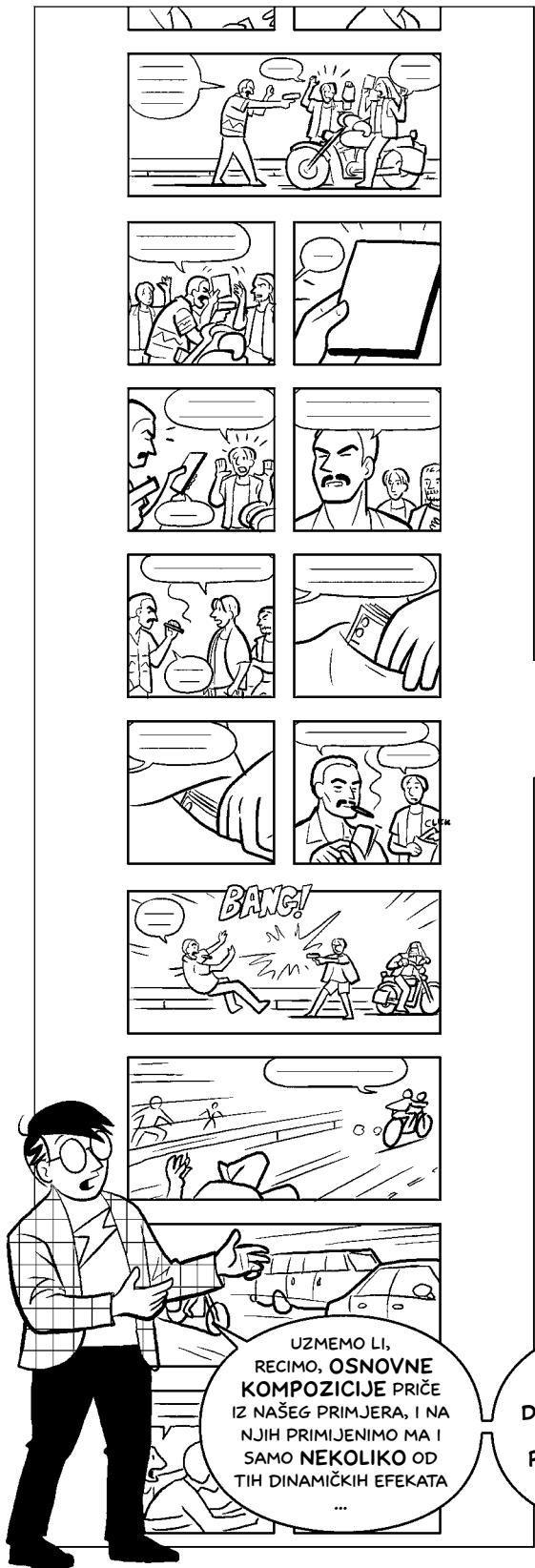
ZAČINITI
PRIPOVJEDAČKI
STIL STARA JE
TRADICIJA.

JASAN ĆE STRIP
BEZ IMALO ŽARA U
PREDSTAVLJANJU
NEKI TEŠKO
PROBAVITI.

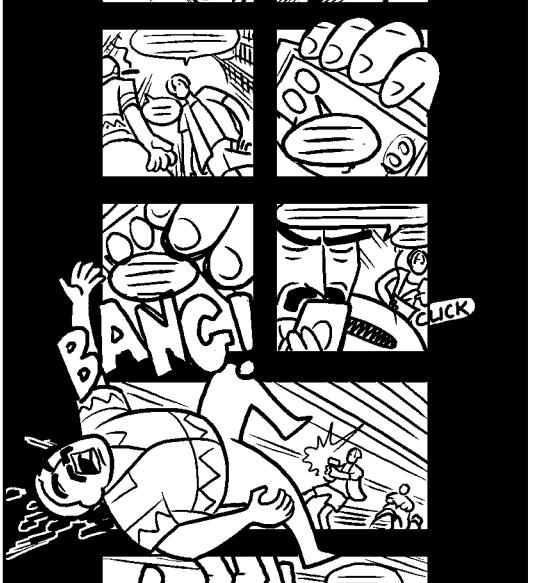
NO, MAKAR JASNOĆA I INTENZITET
IŠLI RUKU POD RUKU, PRETEZATI SE NA
JEDNU STRANU MOŽE SAMO DO TE MJERE
DOK DRUGA STRANA NE PATI.

ALI, NAGOMILAMO
LI TE ISTE ELEMENTE NA
JEDNU HRPU, DOBIJAMO
NERASPOZNATLJIVI
DŽUMBUS.

DUBINSKI KONTRAST

GRAFIČKI KONTRAST

DIJAGONALA

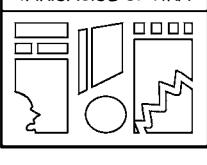
EKSTREMNE POZE

PROBIJANJA 4. ZIDA

VARIJACIJE OKVIRA

DOTJERANA POVRŠINA

KAD PRVI PUT RADITE NA STRIPU, PRIVLAČNO JE POKUŠATI DA SVAKI TRENUTAK PRIČE NA ČITATELJA DJELUJE INTENZITETOM MUNJE.

ALI BAŠ KAO ŠTO NEVERI TREBA VREMENA DA NARASTE I PRIKUPI SNAGU PRIJE KIŠE ...

... TAKO I STRIPOVSKIM PRIČAMA TREBA VREMENA DA RASTU NA ZNANJU I ČITATELJSKIM OČEKIVANJIMA PRIJE NEGOT ŠTO ĆE PRUŽITI SVOJE NAJJAJČE TRENUTKE.

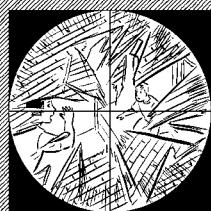
ČITATELJI TRAŽE DRAMATIČNE PROMJENE, ALI NAGLAŠENA PROMJENA ZAHTIJEGA NEPROMJENJV ORIENTIR.

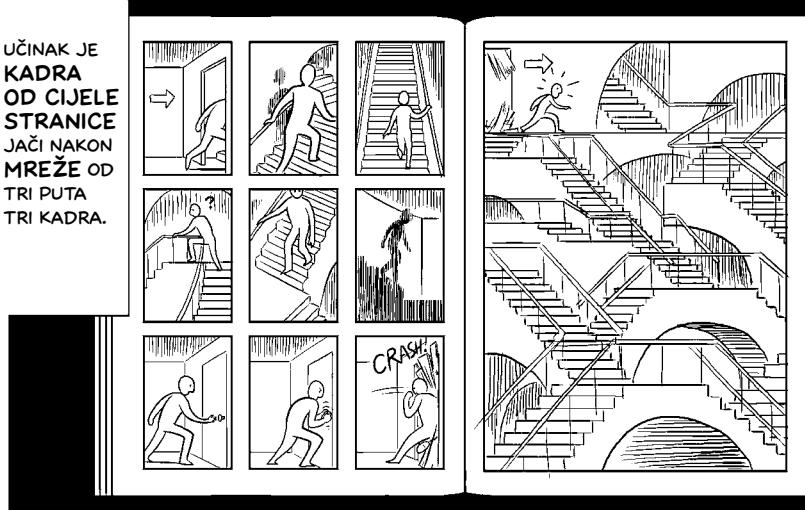
MIRNA POZADINA PRIPREMA SCENU ZA KAKOFONIČNOG ULJEZA.

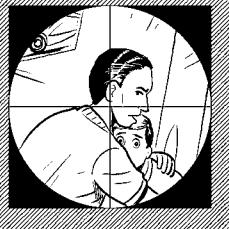
**FIKSIRANI RAKURS
PAŽNJU SKREĆE NA
ZUMIRANJE.**

**UČINAK JE
KADRA
OD CIJELE
STRANICE
JAČI NAKON
MREŽE OD
TRI PUTA
TRI KADRA.**

**STALNI SREDNJI PLAN PRIDONOSI EMOCIONALNOM UČINKU KRUPNOG
PLANA.**

BRANKO MISLUJU JE KUPILA ZA
LUKU.

MA,
NIJE SE NIKAD
ZANIMALA
ZA LUKU.

NIJE

NI ZA
DEČKE
UOPĆE.

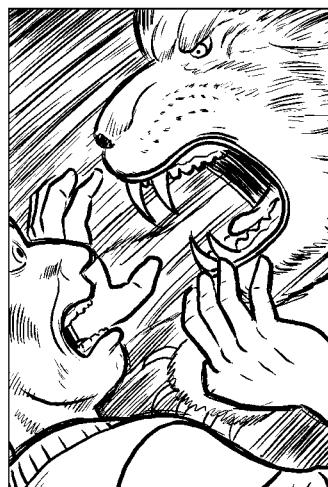
MHM.

AU ZA
KOJA JE
ONDA ...?

BOŽE MOJ, PA
NARAVNO!

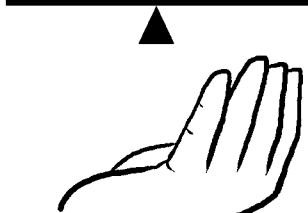

**... TE DA
MUNJA
UDARI ONDA KAD
ZATREBA.**

PRONALAŽENJE ODGOVARAJUĆE
RAVNOTEŽE IZMEĐU **INTENZITETA**
I JASNOĆE VIŠE JE OD PUKOG
PRAKTIČNOG IZAZOVA.

INTENZITET   JASNOĆA

ONO
ODRAŽAVA ŠIRI
FILOZOFSKI
JAZ U ZASADIMA
STRIPA ...

... JAZ IZMEĐU UŽITKA
PRIPOVIJEDANJA JAKIM OSOBNIM
STILOM, OSVJEŽAVANJA STARIH,
VEĆ POZNATIH PRIČA, PRUŽANJA
USHIĆENOG DOŽIVLJAJA ČITATELJIMA
I SLAVLJENJA **VIRTUOZNOSTI**
TEHNIKE ...

... TE UVJERENJA DA SE PRIČE
VRIJEDNE PRIČANJA MOGU ISPRIČATI BEZ
POSEBNIH UKRAŠAVANJA; DA SU LIKOVI I
DOGODOVŠTINE U PRIČI DOVOLJAN RAZLOG
ZA ČITANJE AKO JE PREZENTACIJA **JASNA** I
UČINKOVITA.

STRIPOM JE
PRODEFILIRALO MNOGO
VELIKIH TALENATA
NA OBJE STRANE
VAGE. NE POSTOJI
"PRAVILAN" IZBOR.

ALI MA
KOJOJ SE STRANI
PRIKLONILI ...

... POLAZNA VAM
TOČKA TREBAJU
BITI PRINCIPI
ČISTOG I **JASNOG**
PRIPOVIJEDANJA.

CILJA SU
DVA:

ŽELITE DA ČITATELJI
RAZUMIJU ŠTO IM
IMATE REĆI ...

... I ŽELITE DA MARE.

JASNOĆA VODI
OSTVARENJU
RAZUMIJEVANJA ...

TRENUTAK

KADAR

CRTEŽ

RIJEČ

TIJEK

... ALI DVA SU
PUTA KOJIMA
POSTIŽETE DA
ČITATELJI
MARE.

JEDAN SE OSLANJA NA
INTENZITET VAŠE
PREZENTACIJE ...

... DRUGI NA
SADRŽAJ SAME
PRIČE.

NA LJUDSKA BIĆA
KOJA ŽIVE UNUTAR
TE PRIČE.

NA IDEJE IZRAŽENE
NJIMA I MEĐU NJIMA.

TE NA UTISKE
SVIJETA KOJEG
VAŠA PRIČA
OŽIVLJAVA.

PREDAHNITE. ISPROBAJTE
MOŽDA KOJU VJEŽBU S IDUĆIH
STRANICA BILJEŠKI.

A ONDA ĆEMO VIDJETI
KAMO NAS VODI TAJ
DRUGI PUT.